

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ВОЈНА ОБАВЕЗА
ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

др Зоран Драгишић
редовни професор

КАНДИДАТ:

Ђорђе Марковић

Београд, 2020. година

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
1. ПОЈАМ ВОЈНЕ ОБАВЕЗЕ.....	4
2. НАСТАНАК ВОЈНЕ ОБАВЕЗЕ.....	4
2.1.Појава војне обавезе у европи.....	4
2.2.Појава војне обавезе у Србији.....	6
3. ВОЈНА ОБАВЕЗА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	9
3.1.Елементи војне обавезе.....	9
3.2.Регрутна обавеза.....	11
3.3.Обавеза служења војног рока.....	13
3.4.Одлагање, прекид и ослобађање од обавезе служења војног рока.....	15
3.5.Резервни састав.....	18
3.6.Евиденција војних обвезника.....	23
4. ПИТАЊЕ РЕГРУТОВАЊА МАЛОЛЕТНИКА У ОРУЖАНЕ СНАГЕ.....	25
5. ПРИГОВОР САВЕСТИ.....	26
ЗАКЉУЧАК.....	28
ЛИТЕРАТУРА.....	29

УВОД

У системима одбране многих европских земаља грађанин је реалан и битан фактор, што значи да је његова улога у одбрани земље значајна. С обзиром да појединац има такву улогу, његов положај се правно уређује прописима којима се утврђују његова права, обавезе и одговорности у вези са одбраном. Највећи број ових земаља у својим уставима потврђује ту чињеницу о одредбама о општој обавези грађана у погледу одбране, истичући на тај начин схватање да је она највиши патриотски чин (Вучинић, 2010, стр. 267).

Обавезе које грађани имају према одбрани земље у којој живе свакако су најтеже дужности које грађанин има према заједници, јер ниједна друга обавеза грађанина према заједници не тражи жртвовање највиших вредности, као што је живот. Обавеза учешћа у одбрани земље често се меша са војном обавезом. Обавеза учешћа у одбрани земље сложена је дужност, која, поред војне обавезе, ако постоји у датој држави, у себе укључује и читав низ других обавеза, као што су давање материјалних средстава за потребе одбране, обавеза извршења одређених радних задатака у корист одбране земље, обавеза учешћа у одганизацијама и акцијама заштите и спасавања, обавеза обучавања за извршење задатака у одбрани и многе друге. Дакле, војна обавеза јесте најзначајнија, доста је сложена обавеза и обухвата низ елемената, али свакако није једина обавеза коју грађани имају према одбрани (Драгишић, 2011, стр. 285-286).

У Уставу Републике Србије из 2006. године општа војна обавеза се не спомиње, нити се говори о било каквим другим обавезама грађана када је у питању одбрана државе. Уставотворац је питање постојања опште војне обавезе препустио законском регулисању, јер се очекивало да ће Србија веома брзо укинути општу војну обавезу. Законом о изменама и допунама Закона о војној, радној и материјалној обавези, који је почео да важи од 1. јануара 2011. године, укинута је општа војна обавеза. Од тада грађани Републике Србије војни рок служе на добровољној основи. Оваква одлука није подразумевала промену Устава, а ни за потенцијалну одлуку о увођењу опште војне обавезе неће бити потребно мењати Устав. Сва питања везана за војну обавезу и остале обавезе грађана биће регулисана законима, што ће омогућити ефикасније реаговање и доношење одлука у систему националне безбедности (Драгишић, 2011, стр. 287).

1. ПОЈАМ ВОЈНЕ ОБАВЕЗЕ

Грађани у одбрани земље имају право и дужност да извршавају војну, радну и материјалну обавезу и учествују у цивилној заштити и обучавању за одбрану, у складу са законом, одлукама надлежних органа и плановима одбране. Војна обавезе је право и дужност грађана да се припремају и оспособљавају за учешће у одбрани. Војну обавезу грађани извршавају под условима и на начин који су прописани посебним законом (Закон о одбрани, члан 48).

Дакле, војна обавеза се обично дефинише као право и дужност грађана да се припремају и оспособљавају за учешће у одбрани суверености, независности, територијалне целовитости и безбедности земље, при чему се она извршава под условима и на начин који су прописани законом. Раширена је пракса да се ова обавеза у земљама у којима није укинута, састоји од: регрутне обавезе, обавезе служења војног рока, обавезе вршења цивилне службе и обавезе служења у резервном саставу (Вучинић, 2010, стр. 268).

С обзиром да смо истакли да грађани учествују у одбрани суверености, независности, територијалне целовитости и безбедности земље, кратко ћемо се осврнути на појам одбране.

Одбрана је функција државе којом се обезбеђује заштита и остваривање одбрамбених интереса. Одбрамбени интереси представљају израз највиших вредности и општих потреба грађана и Републике Србије за изградњом и очувањем безбедности и стабилности као суштинским претпоставкама слободног и демократског развоја друштва. Они произлазе из општих цивилизацијских и националних вредности, могућности Републике Србије и њене позиције у међународним односима (Стратегија одбране Републике Србије, 2019).

2. НАСТАНАК ВОЈНЕ ОБАВЕЗЕ

2.1 Појава војне обавезе у европи

Да бисмо говорили о војној обавези најпре се морамо дотаћи периода када је дошло до успостављања организације у војсци и појаве професионализма. Пре свега мислимо на официрски састав, који је полако, временом, прерастао у професионалне припаднике војске.

Професионализам је особено обележје западне културе, а појава професионалног официра је у основи производ деветнаестог века. Војска предвођена официрима постојала је и пре 1800. године, али су тада ови официри били или најамници или аристократе. Нико

од њих није гледао на официрски позив као на професију, најамницима је то био посао, а аристократама хоби. У најамничком систему официр је у суштини био богати предузетник, коме је циљ био нуђење услуга на продају. Дисциплина и одговорност нису били присутни. Крај најамничког система је дошао са Тридесетогодишњим ратом (1618-1648). Тежња да се најамнички официр замени аристократским аматером у основи је била резултат консолидовања власти националних монарха, који су осећали потребу да сталне војне снаге заштите њихове територије и осигурају њихову владавину. Официре су монарси регрутовали из феудалног племства, које је и даље било подређено вољи владара. Официри су постали стални службеници Круне, а не предузетници који раде на основу уговора. Све до 1789. године аристократија је имала практично монопол над положајима официра у европским војскама (Хантингтон, 2004, стр. 21-24).

За време Француске револуције, која се одвијала 1789. године, настаје општа војна обавеза. Француска револуција је одиграла посебно значајну улогу у стварању масовне националне армије, која је представљала нов квалитет на пољу војног организовања. Општа војна обавеза је фактички уведена декретом Конвента од 23. августа 1793. године о дизању народа на оружје. Овај декрет Конвент је донео када је млада република била угрожена од коалиције европских држава и француских контрареволуционарних снага. До краја 1793. године на овај начин формирана је армија од преко 800.000 војника, чији је старешински кадар био регрутован од истакнутих бораца револуције (Драгишић, 2011, стр. 290).

Општу војну обавезу прописао је Устав Француске Републике из 1795. године, у којем се истиче да је сваки грађанин дужан да се стави у службу отаџбине увек када га закон позове да је брани, да се активне снаге деле на стајаћу и активну националну гарду и да је стајаћа национална гарда састављена од свих грађана способних да носе оружје, те да ниједан Француз не може уживати права грађанина ако није укључен у њу, да се за официре стајаће националне гарде бирају на одређено време грађани који је сачињавају и да могу бити поново бирани тек по протеклу одређеног времена. Већина европских држава је током 19. века прешла на општу војну обавезу и стварање великих националних армија по угледу на искуства Француске револуције (Драгишић, 2011, стр. 290).

У оквиру професионалног официрског кора укључен је одређен број непрофесионалаца “резервиста”. То је тако због флукуационих потреба официра и немогућности државе да одржи у континуитету официрски кор у величини која је потребна за ванредне ситуације. Резервисти су привремена допуна официрског кора и квалификују се за војни чин кроз образовање и обуку. Легална разлика између њих и

професионалаца је сачувана, и пријем у стални официрски кор је много више ограничен него пријем у резервни кадар. Резервисти ретко достижу ниво професионалне вештине који је доступан официрима чија је то каријера. Највећи део резервиста има ниже чинове професионалне бирократије, док су виши чиновници под монополом професионалаца. Професионалци, као стални елемент у војној структури и због своје професионалне компетенције, обично су задужени за образовање и наставу резервиста у вештинама и традицијама занимања. Резервиста само привремено преузима професионалну одговорност, па се, као резултат тога, његова мотивација, вредности и понашање често веома разликују од оних које има професионалац чија је то каријера (Хантингтон, 2004, стр. 19).

Регрути подређени официрском кору су део организационе бирократије, али не и професионалне бирократије. Регрутовано особље нема ни интелектуалне вештине ни професионалну одговорност официра. Они су специјалисти у примени насиља, не у управљању насиљем. Њихово занимање је занат, не професија. Ова основна разлика између официрског кора и регрутованог кадра је изражена у оштрој граници која је обично повучена између њих у свим војним снагама света. Поједини регрути постају официри, али то је пре изузетак него правило. Образовање и обука који су неопходни за официрски позив су обично некомпатибилни са продуженом службом регрута (Хантингтон, 2004, стр. 19-20).

2.2 Појава војне обавезе у Србији

Српска војска настаје током Првог српског устанка и тада се јавља у виду народне војске. Није постојала регуларна војска, али је 1807. године уведена општа војна обавеза, и сваки одрасли мушкарац био је дужан да носи оружје. Покушаји да се организује редовна, стајаћа војска, везују се за период око 1825. године, када је кнез Милош ради сопствене безбедности регрутовао 1 147 младића и оформио дванаест чета или кумпанија. Први регрути названи уписни пандури, а потом и солдати, остали су у војсци десет година (Јефтић и сар., 2014, стр. 60).

Хатишерифом из 1830. године кнез Милош Обреновић добија право да држи у служби потребан број војника, што омогућава даљу организацију и изградњу стајаће војске, која поред народне војске, организоване по нахијама и кнежевинама, представља, за то време, модерну организацију оружаних снага. У Србији тога времена уведено је регрутовање за мушкарце од 18 до 30 година живота. Служење војног рока је трајало

четири године, с тим што је половина била код куће, због пољопривредних радова, али се један месец годишње сва војска окупљала на вежбу (Драгишић, 2011, стр. 290).

Сретењски устав из 1835. године замењен је Турским уставом, који је Србија добила 1838. године. Наредне године донет је и први војни закон, који је крајем 1839. године замењен новим законом који је садржао строге казне у случају непоштовања војничке дужности. Непоштовање и побуна против врховне власти кажњавала се смрћу. Законом из 1860. године војска добија задатак да брине о сигурности земље, а тада је војни рок смањен са четири на три године служења (Јефтић и сар., 2014, стр. 61-63).

Први устав Краљевине Србије донет је 1888. године који је дефинисао да је краљ врховни заповедник све земаљске силе. Краљ је давао војне чинове и друга одличја, а служење војног рока је био услов да се добије посао у државној служби (Јефтић и сар., 2014, стр. 63).

У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца уставом из 1921. године било је регулисано питање војске. Током трајања ове државе била је заступљена општа војна обавеза, а устројство и величина војске се прописивала законом. У оквиру Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави, који је усвојен 1921. године, налази се члан који истиче да у случају угрожене безбедности становништво општине, односно среза, у коме је боравила војска, јесте дужно да из својих средстава, према свом имовном стању, храни и снабдева војску. Служење војске било је право и дужност, а грађани који нису били способни за служење војске, као и они који нису имали грађанске части подлежали су плаћању војнице. Нико се није могао бавити државним или духовним (црквеним) пословима уколико није служио обавезни рок. Официри се нису могли женити док не наврше четири године официрске службе, а ближе одредбе о женидби биле су регулисане Краљевом уредбом (Јефтић и сар., 2014, стр. 65-66).

Социјалистичка Југославија, настала после Другог светског рата, у свим својим уставима предвиђала је општу војну обавезу, која је укључивала регрутну обавезу, обавезу служења војног рока и обавезу служења у резервном саставу. СФР Југославија је имала двокомпонентне оружане снаге, сачињене од Југословенске народне армије и Територијалне одбране. Југословенска народна армија би се, према класичним класификацијама војски, могла условно сврстати у полупрофесионалну војску, чији су састав чинили професионални официри и професионални подофицири, као стални професионални састав војске, и војници на служењу војног рока, који су у војску долазили на основу опште војне обавезе и у њој проводили законом прописани временски период. Грађани СФР Југославије су обавезу служења у резервном саставу извршавали или у

резервном саставу Југословенске народне армије или у јединицама Територијалне одбране, које су попуњаване на милицијском принципу (Драгишић, 2011, стр. 291).

У Савезној Републици Југославији оружану силу чинила је Војска Југославије, чија је основна намена била одбрана суверености, територије, независности и уставног поретка, а по одобрењу Савезне владе могла је бити и у служби међународне организације. Војна обавеза је била општа, али се по први пут уставом уводи приговор савести као правна категорија. Наиме, грађанину који због верских или других разлога савести не жели да испуни војну обавезу под оружјем, омогућиће се да војну обавезу у Војсци Југославије испуни без оружја или у цивилној служби (Јефтић и сар., 2014, стр. 71-72).

Уређујући војну обавезу, Закон о Војсци Југославије углавном је преузео решења садржана у Закону о војној обавези СФРЈ. Тако су преузета решења која се односе на опште одредбе о војној обавези, настанак и престајање војне обавезе, вођење војне евиденције о војним обвезницима, лекарске и друге прегледе и испитивања ради утврђивања здравствене способности војних обвезника за војну службу; образовање регрутних комисија; ревизионе прегледе; одређивање рода, односно службе регрутима; упућивање регрута на одслужење војног рока, одлагање и прекид служења војног рока; служење у резервном саставу; путовање и боравак војних обвезника у иностранству. Међутим, у Закону о Војсци Југославије уграђена су и нека нова решења, у односу на решења садржана у Закону о војној обавези. Нова решења су се односила на: војно-територијалне органе надлежне за обезбеђивање спровођења војне обавезе на територији за коју се образују; дужину трајања војног рока; испуњавање војне обавезе без оружја у војсци (Драгишић, 2011, стр. 292-293).

За разлику од Закона о војној обавези, Законом о Војсци Југославије била су уређена само права и обавезе, док што се тиче начина остваривања тих права и обавеза, предвиђено је да се то уреди одговарајућим подзаконским актима које доноси Савезна влада, односно Савезни министар за одбрану. Закон о Војсци Југославије, из тих разлога, садржи приметно мање одредаба о војној обавези од Закона о војној обавези СФРЈ. Основна идеја твораца Закона о Војсци Југославије била је да одредбама тог закона и одредбама садржаним у подзаконским актима конституише савремен начин извршавања војне обавезе, који ће, као комплементаран с планираним увођењем професионалне војске, омогућити најбоље могуће коришћење регрутног потенцијала земље (Драгишић, 2011, стр. 293).

Усвајањем Уставне повеље 2003. године формирана је државна заједница Србије и Црне Горе, а оружану силу је чинила Војска Србије и Црне Горе. У Уставну повељу уведене су одредбе о демократској и цивилној контроли над Војском и тиме су створени битни предуслови за реформу сектора одбране. Извршена је реорганизација Министарства одбране, а поред бројних одредби које су донете регулисано је и питање војних обвезника. Наиме, војним обвезницима је омогућено да користе право приговора савести и да своју војну обавезу обаве у цивилним установама (Јефтић и сар., 2014, стр. 73).

Већ је спомињано да Устав Републике Србије из 2006. године не говори о општој војној обавези, нити о било којој другој обавези грађана према одбрани државе, већ се искључиво спомиње Војска Србије, њене надлежности, употреба и контрола над њом. О војној обавези говори се у законима из области одбране.

Закон о војној, радној и материјалној обавези Републике Србије садржи многа идентична решења као и Закон о Војсци Југославије када је у питању извршење војне обавезе. Разлике у одредбама између два закона последица су другачијег уставног и политичког система који има Република Србија у односу на Савезну Републику Југославију (Драгишић, 2011, стр. 293).

3. ВОЈНА ОБАВЕЗА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Као што је већ наведено војна обавеза је право и дужност грађана да се припремају и оспособљавају за учешће у одбрани и заштити суверености, независности, територијалне целовитости и безбедности Републике Србије. Војну обавезу у миру, ванредном или ратном стању имају сви грађани који се припремају и оспособљавају за извршење војних дужности и других задатака одбране. У условима ванредног и ратног стања, права и слободе грађана могу се ограничавати за потребе одбране и безбедности земље, само у складу са Уставом Републике Србије и прописима који се односе за ратно или ванредно стање (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 2).

3.1 Елементи војне обавезе

Закон о војној, радној и материјалној обавези Републике Србије предвидео је следеће елементе војне обавезе:

- регрутну обавезу,
- обавезу служења војног рока,
- обавезу вршења цивилне службе,
- обавезу служења у резервном саставу (Драгишић, 2014, стр. 293).

Лице постаје регрут у календарској години у којој навршава 18 година и то: до ступања на служење војног рока у Војску Србије; до ступања у цивилну службу у организацији или установи у којој се врши цивилна служба; до превођења у резервни састав ако је обавезу служења војног рока, односно цивилне службе регулисао на други начин, односно до престанка војне обавезе. Регрут постаје војник на служењу војног рока са оружјем или без оружја даном ступања у Војску Србије када и постаје војно лице, а престаје да буде војно лице даном отпуста или прекида служења војног рока. Лице у резервном саставу је војни обвезник који је регулисао војни рок или лице које је извршило цивилну службу од дана отпуста, односно прекида служења војног рока или цивилне службе и које је распоређено или нераспоређено у Војску Србије, цивилну заштиту или друге снаге одбране до дана престанка војне обавезе. Лице у резервном саставу постаје војно лице даном јављања на дужност у Војску Србије, а губи статус војног лица даном отпуста из Војске Србије. Војни обвезник који врши цивилну службу нема статус војног лица (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 4).

Остваривање војне обавезе обезбеђује и спроводи Министарство одбране преко територијалних органа. Територијалним органима Министарства одбране, у смислу овог закона, сматрају се центри Министарства одбране за локалну самоуправу и регионални центри Министарства одбране. Центри Министарства одбране за локалну самоуправу се образују за територију одређеног броја општина, односно градова, а регионални центри Министарства одбране за територију одређеног броја центара за локалну самоуправу (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 5).

Територијални органи обезбеђују извршавање војне обавезе на територији за коју су образовани, усклађују њено извршење са извршавањем радне и материјалне обавезе као и других права и дужности грађана, односно задатака одбране на тој територији, воде прописане евиденције војних обвезника на основу података које у складу са законом прибављају од надлежних државних органа, органа јединица локалне самоуправе, привредних друштава и других правних лица из делокруга њихове надлежности везаних за вођење евиденција. Послови који се односе на војну обавезу извршавају се у складу са плановима регрутовања и попуне Војске Србије, бројним распоредом, односно разрезом регрута у Војсци Србије, критеријума за потребе попуне Војске Србије и других потреба одбране и утврђеним приоритетима за ту попуну, као и са плановима попуне команди, јединица и установа Војске Србије и јединица цивилне заштите и осталих државних органа у које се могу распоређивати војни обвезници у условима ванредног и ратног стања (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 5).

Министарство усклађује спровођење војне обавезе са остваривањем других права и дужности у области одбране и води јединствену евиденцију војних обвезника. Органи аутономних покрајина и органи јединица локалне самоуправе имају обавезу да на територији своје надлежности за потребе извршавања обавеза одбране обезбеде просторне и техничке услове за рад територијалних органа, као и њихову заштиту и обезбеђење (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 6).

Војном обвезнику престаје војна обавеза:

- 1) када наврши 60 година живота (мушкарац) и 50 година живота (жена);
- 2) ако му престане држављанство Републике Србије, у складу са законом;
- 3) ако буде оглашен неспособним за војну службу;
- 4) његовом смрћу (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 9).

3.2 Регрутна обавеза

Регрутна обавеза, као елемент војне обавезе, установљена је да би се могла правовремено установити појединачна војна евиденција о лицима која се определе за добровољно служење војног рока, да би се извршило утврђивање њихове способности за војну службу и да би се, на основу тога и потреба оружаних снага, одредио род и служба у оружаним снагама којим ће војни обвезник припадати током трајања своје војне службе, односно где ће служити војни рок, а потом и обавезу служења у резервном саставу (Драгишић, 2011, стр. 295).

Регрутна обавеза је дужност војног обвезника да извршава прописане обавезе и налоге Министарства одбране у вези са увођењем у војну евиденцију, лекарским и другим прегледима и психолошким испитивањима, регрутовањем, упутом на служење војног рока у Војску Србије и друге прописане обавезе за регруте. Регрутна обавеза настаје у календарској години у којој држављанин Републике Србије навршава 18 година живота и траје до ступања на служење војног рока, односно до превођења у резервни састав ако је обавеза служења војног рока регулисана на други начин, односно до престанка војне обавезе. Упутство о регрутовању и попуни Војске Србије у миру и рату доноси министар одбране (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 13).

Регрутна обавеза се извршава:

- 1) увођењем у војну евиденцију;
- 2) лекарским и другим прегледима и психолошким испитивањима;
- 3) регрутовањем;

- 4) упутом на служење војног рока у Војску Србије или у цивилну службу, односно упутом на добровољно служење војног рока са оружјем;
- 5) и другим обавезама прописаним овим законом (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 14).

Лекарске и друге прегледе и психолошка испитивања неопходна за утврђивање здравствене способности регрута за вршење војне службе, на захтев Министарства одбране, врше овлашћене војне и цивилне здравствене установе које заједнички утврде министар одбране и министар здравља. Регрути који се упућују у посебне јединице Војске Србије и кандидати за резервне официре подлежу безбедносној провери. Прописе по којима се врши безбедносна провера регрута доноси министар одбране (Драгишић, 2011, стр. 296).

У члану 18 Закона о војној, радној и материјалној обавези истиче се да регрутовање врше регрутне комисије које образује Министарство одбране. Регрутну комисију сачињавају најмање три члана, од којих један члан мора бити лекар. Број регрутних комисија је променљив, зависно од броја регрута који се регрутују.

У члану 19 Закона о војној, радној и материјалној обавези говори се да регрутна комисија оцењује способност регрута или лица у резервном саставу за вршење војне службе, одређује род, односно службу на основу стечених квалификација, знања, вештина и налаза претходно извршених лекарских и других прегледа, као и лекарског прегледа приликом регрутовања.

У истом члану 19 наводи се да оцена регрутне комисије може бити:

- 1) способан за војну службу;
- 2) привремено неспособан за војну службу;
- 3) неспособан за војну службу.

Оцена способности за војну службу може се дати само на основу лекарских прегледа одрађених у овлашћеној здравственој установи.

Војни обвезник који је оцењен привремено неспособним за војну службу подлеже поновним лекарским и другим прегледима и психолошким испитивањима по истеку привремене неспособности. Такође, војни обвезник који се определио за добровољно служење војног рока са оружјем, а оцењен је привремено неспособним за војну службу може се опет пријавити за добровољно служење војног рока са оружјем по истеку привремене неспособности. Време трајања привремене неспособности не може се одредити дуже од краја календарске године у којој регрут навршава 27 година. Приликом

сваког регрутовања, привремена неспособност се може одредити у трајању од једне до три године, док се регруту може дати оцена привремено неспособан за војну службу само два пута. Приликом трећег регрутовања, регрутна комисија доноси коначну оцену о његовој способности за војну службу (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 20).

У члану 21 Закона о војној, радној и материјалној обавези истакнуто је да војни обвезник који је оцењен неспособним за војну службу подлеже поновном прегледу, на предлог територијалног органа, који је сачињен по основу накнадно утврђених података од значаја за способност за војну службу или прибављене медицинске документације да оцена неспособности не одговара утврђеном чињеничном стању. Одлуку о поновном прегледу доноси министар одбране или лице које он овласти.

Ради обезбеђења потребног нивоа попуне Војске Србије регрутовање се може вршити и у ванредном и ратном стању, у складу са прописима који се односе за ванредно и ратно стање. Ради извршења регрутовања у рату, План регрутовања за прву годину рата припрема се и израђује у миру, а Упут за попуну Војске Србије у рату се врши по територијалном принципу, а изузетно екстериторијално (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 22).

У члану 23 Закона о војној, радној и материјалној обавези наводи се да правила о мерилима за оцењивање здравствене способности војних обвезника за војну службу и о лекарским и другим прегледима и психолошким испитивањима војних обвезника ради утврђивања способности за војну службу доноси Влада на предлог министра одбране. Прописе о начину рада регрутних комисија и о условима за одређивање родова и служби у којима ће регрут служити војни рок доноси министар одбране.

3.3 Обавеза служења војног рока

Обавеза служења војног рока установљена је у свим земљама које имају општу обавезу, као најважнија фаза и најважнији елемент војне обавезе. У току служења војног рока војници стичу неопходна војностручна знања и војне вештине, чиме се оспособљавају за учешће у оружаном борби и за вршење других задатака у оружаним снагама. У неким државама, као што је и Република Србија након јануара 2011. године, иако не постоји општа војна обавеза, остављена је могућност да грађани који то желе добровољно служе војни рок. Регрутна обавеза је готово иста у свим земљама, док постоје разлике у организацији обавезе служења војног рока. Разлике се односе на дужину војног рока, начин служења војног рока, место служења, родове војске у које се распоређују војници на одслужењу војног рока, године живота у којима се регрути упућују на

одслужење војног рока, правни положај војника на одслужењу војног рока и друга питања (Драгишић, 2011, стр. 297).

Влада Републике Србије је донела Одлуку о обустави обавеза служења војног рока коју је Народна скупштина усвојила 15. децембра 2010. године. Упућивање на служење војног рока од 2011. године врши се на принципу добровољности и траје шест месеци. Након усвајања Одлуке о обустави војног рока грађани Србије имају обавезу увођења у војну евиденцију када навршавају 18 година живота. У периоду од 18. до 30. године живота они се не позивају и не ангажују, осим у случају да се пријаве за добровољно служење војног рока. Након 30. године живота, војни обвезници који су уведени у војну евиденцију прелазе у резервни састав (Роквић, 2017, стр. 276).

Министар одбране прописује услове по којима војни рок служи: регрут научни радник истраживач, који ради на научноистраживачким и развојним пројектима од посебног значаја за Републику Србију, врхунски спортиста и члан репрезентације Републике Србије, који на спортским такмичењима постиже врхунске резултате и уметник за врхунски допринос националној култури Републике Србије (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 28).

Закон о војној, радној и материјалној обавези ближе одређује и питања о регруту који има високу школску спрему, који може бити изабран за слушаоца курса за резервне офицере ако испуњава услове прописане за регруте који се упућују у посебне јединице Војске Србије. Избор регрута врше територијални органи према годишњем плану школовања. Начин и услове за избор, поступак избора регрута који ће се усавршавати за резервне офицере прописује министар одбране у складу са потребама службе и прописима о војном школству (Члан 30). Приликом избора слушалаца курса за резервне офицере, првенство имају регрути војни стипендисти, регрути који су са бољим успехом завршили одговарајућу школу и регрути млађег годишта. Регруту који буде изабран за слушаоца курса за резервне офицере одредиће се род, односно служба у складу са списком струка и занимања који су значајни за одређивање рода, односно службе и војноевиденционе специјалности регрута (Члан 31).

На служење војног рока не упућује се регрут:

- 1) који је правноснажно осуђен на казну малолетничког затвора или безусловно на казну затвора због кривичног дела (док казну не издржи или не буде пуштен на условни отпуст);

- 2) према коме је примењена васпитна мера или мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи (док траје мера која је примењена);
- 3) против кога је покренут кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, осим за кривично дело избегавања војне обавезе (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 32).

Регрут може бити упућен на служење војног рока по претходно прибављеном мишљењу установе у којој је лечен или у којој је издржавао казну затвора о његовом понашању током издржавања казне или лечења најкасније до краја календарске године у којој навршава 30 година (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 32).

Право на служење војног рока без оружја не може остварити регрут:

- 1) који поседује дозволу за ношење или држање оружја;
- 2) који је у последње три године поднео захтев за ношење или држање оружја;
- 3) који је правноснажно осуђиван за кривично дело за које се гони по службеној дужности или за кривично дело са елементима насиља које се гони по приватној тужби;
- 4) који је у последње три године правноснажно кажњаван за изазивање или учествовање у нередима и тучама и против кога је покренут кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности, осим за кривично дело избегавања војне обавезе (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 33).

Војник након служења војног рока бива отпуштен из Војске Србије и тада постаје лице у резервном саставу, а у складу са законским прописима може постати резервни подофицир или резервни официр.

3.4 Одлагање, прекид и ослобађање од обавезе служења војног рока

Служење војног рока се одлаже регруту:

- 1) који у складу са законом којим се уређује заштита чланова породице лица на обавезној војној служби стекне својство храниоца породице (док те околности трају);
- 2) члану домаћинства, ако се други члан тог домаћинства већ налази на служењу војног рока (док тај члан не одслужи војни рок);
- 3) ако би услед смрти или тешке болести у породици (супружник, деца рођена у браку, ванбрачној заједници, усвојена или узета на издржавање, и сродници у правој линији под условом да живе у заједничком домаћинству), или услед

елементарне непогоде породица регрута била доведена у тежак материјални положај његовим упућивањем на служење војног рока (док ти разлози постоје);

- 4) који је засновао радни однос у својству приправника (до завршетка приправничког стажа);
- 5) који је примљен у радни однос на неодређено време, а због упућивања на служење војног рока не би био у могућности да се јави на рад у време које му је одређено, као и регруту који је у радном односу на одређено време, а има доказ да ће после истека одређеног времена бити примљен у радни однос на неодређено време, а најдуже до годину дана;
- 6) који у породичном домаћинству нема другог члана способног за привређивање, а неопходно је да обави неодложне пољопривредне радове;
- 7) који се из иностранства вратио у земљу ради служења војног рока, а није у могућности да породицу збрине до дана упућивања у Војску Србије (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 39).

По захтеву надлежног министарства служење војног рока одлаже се регруту:

- 1) научном раднику истраживачу, који ради на научноистраживачким и развојним пројектима од посебног значаја за Републику Србију;
- 2) врхунском спортисти и члану репрезентације Републике Србије, због учешћа на светским и европским такмичењима и олимпијским играма;
- 3) уметнику ради учешћа на манифестацијама од значаја за Републику Србију (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 40).

Служење војног рока прекида се војнику:

- 1) који је оцењен привремено неспособним за војну службу (док траје неспособност);
- 2) који је у току служења војног рока правноснажном пресудом суда осуђен на казну малолетничког затвора или на безусловну казну затвора и позван на издржавање казне затвора (док казну не издржи);
- 3) против кога је пре и у току служења војног рока покренут кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, учињеног пре ступања на служење војног рока или у току служења војног рока (до окончања кривичног поступка), осим за кривична дела избегавања војне обавезе;
- 4) који је примљен на школовање у војну школу или школу унутрашњих послова, у року од три дана од дана када је јединица примила одлуку о његовом пријему на школовање;

- 5) који је примљен на специјализацију или последипломско усавршавање у земљи и иностранству, док школовање траје, а најкасније до краја јуна календарске године у којој навршава 30 година (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 41).

У члану 41 Закона о војној, радној и материјалној обавези, такође се наводи да, војник који је оцењен неспособним за војну службу отпушта се са служења војног рока у року од три дана од дана правноснажности налаза, оцене и мишљења надлежне војно лекарске комисије.

Војнику се служење војног рока, на његов захтев, може прекинути због елементарне непогоде, смрти или тешке болести члана породице, ако би његова породица била доведена у тежак положај због његове одсутности док постоје ти разлози, а најкасније до годину дана (Драгишић, 2011, стр. 299).

Од обавезе служења војног рока ослобађа се регрут:

- 1) који је оцењен неспособним за војну службу;
- 2) који стекне држављанство Републике Србије пријемом или на основу међународних уговора, ако је у земљи чији је држављанин регулисао обавезу служења војног рока, односно ако је навршио 27 година живота;
- 3) који поред држављанства Републике Србије има држављанство и друге државе, а у тој држави је регулисао обавезу служења војног рока;
- 4) који је стекао својство професионалног војног лица у складу са законом;
- 5) који је завршио Криминалистичко-полицијску академију и стекао својство овлашћеног службеног лица Министарства унутрашњих послова;
- 6) који је завршио одговарајућу школу, односно курс у Министарству унутрашњих послова и стекао својство овлашћеног службеног лица у складу са законом и на пословима овлашћеног службеног лица провео најмање две године (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 45).

У овире овог закона наведено је да се у служење војног рока не рачуна следеће:

- 1) време на лечењу и боловању због онеспособљења изазваног у намери да се избегне служење војног рока или да буде распоређен на лакшу дужност (ако је то утврђено правноснажном пресудом надлежног суда);
- 2) време у самовољном одсуствовању и бекству из Војске Србије које је непрекидно трајало најмање 24 часа;
- 3) време за које је војник лишен слободе и задржан од органа унутрашњих послова и време проведено у притвору који је против њега одређен у кривичном поступку

(ако је то време правноснажном пресудом урачунато у казну због извршеног кривичног дела);

- 4) време на издржавању дисциплинске мере забране удаљења из посебних просторија у војном објекту, односно затвора коју надлежни војни старешина или војно дисциплински суд, према прописима о војној дисциплини изриче у укупном трајању од преко два дана (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 46).

3.5 Резервни састав

Служење у резервном саставу чини обавезу каква постоји у свим земљама које имају општу војну обавезу, па и у онима које имају службе војног рока на добровољној основи за лица која су одслужила војни рок. Ова обавеза се извршава на сличан начин у већини земаља и траје до одређених година живота војних обвезника, у већини земаља између 55 и 60 година живота. У државама које немају општу војну обавезу постоји могућност службе у резервном саставу на добровољној основи, најчешће уз материјалну награду (Драгишић, 2011, стр. 299-300).

Према члану 48 Закона о војној, радној и материјалној обавези Републике Србије, резервни састав обухвата:

- 1) резервни састав Војске Србије;
- 2) резервни састав цивилне заштите и других снага одбране;
- 3) нераспоређене војне обвезнике.

Ова одредба Закона је веома чудна, пошто се и резервни састав цивилне заштите сматра резервним саставом. Овакво дефинисање резервног састава веома ретко се сусреће у упоредном праву, јер већина држава одваја оружане снаге од снага цивилне заштите. Међутим, имајући у виду мисије Војске Србије и одбрамбену доктрину наше земље, ово решење се чини логичним и оправданим са становишта управљања људским ресурсима у систему одбране (Драгишић, 2011, стр. 300).

Обавези службе у резервном саставу подлежу војни обвезници:

- 1) који су одслужили војни рок (са оружјем или без оружја и добровољно);
- 2) који у, по одредбама овог закона, регулисали обавезу службе војног рока на други начин;
- 3) жене војни обвезници које се воде у евиденцији (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 48).

У члану 48 Закона о војној, радној и материјалној обавези још је наведено да се војни обвезници у резервном саставу воде у евиденцији као резервни официри, резервни подофицири и војници у резерви. Док резервни састав цивилне заштите и других снага одбране чине лица која су војну обавезу регулисала извршењем цивилне службе и, по потреби, војни обвезници који нису на ратном распореду у Војсци Србије.

Обавезе лица у резервном саставу настају од дана отпуштања са служења војног рока или цивилне службе, од дана када је обавеза служења војног рока и цивилне службе регулисана на други начин, односно од дана престанка професионалне војне службе, и трају до краја календарске године у којој војни обвезник (мушкарац) навршава 60 година живота. Обавезе лица у резервном саставу за жене настају почетком календарске године у којој навршавају 19 година и трају до краја календарске године у којој навршавају 50 година. У Закону је наведено да се на вежбу не позива жена за време трудноће, војни обвезник чији је брачни друг позван на војну вежбу, самохрани родитељ (ако има дете млађе од 15 година) и жена чији брачни друг није позван на војну вежбу (ако има дете млађе од 10 година). За време ванредног или ратног стања, председник Републике може продужити трајање обавеза лица у резервном саставу за резервне официре и резервне подофицире, а такође може наредити да се војници којима је истекао војни рок и цивилна служба, непосредно по одслужењу војног рока или цивилне службе задрже у Војсци Србије и цивилној служби као лица у резервном саставу (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 49).

Лица у резервном саставу могу бити позивана на војне вежбе и вежбе цивилне заштите, које могу бити у трајању до 90 дана у току једне године. Војна обавеза у резервном саставу се извршава и учешћем војних обвезника на вежбама, курсевима и другим облицима војне и цивилне обуке, одазивањем позиву ради саопштавања, промене и укидања ратног распореда и извршавањем других дужности у складу са законом, а у случају ванредног или ратног стања ступањем у Војску Србије, ангажовањем у цивилној заштити, извршавањем одређених војних дужности и послова у другим снагама одбране (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 51).

Лицу у резервном саставу се на његов захтев вежба прекида, односно одлаже:

- 1) ако је болесно (до наредног позивања по његовом оздрављењу);
- 2) ако је из његовог домаћинства у исто време позиван други члан домаћинства или се већ налази на служењу војног рока (док се он не врати);
- 3) ако у време вежбе полаже испите и ако би одласком на вежбу било спречено да заврши школску годину (док такав разлог постоји);

- 4) ако се у време вежбе налази на припремама ради учешћа на европским и светским такмичењима и олимпијским играма;
- 5) ако учествује у међународним научним, истраживачким и уметничким манифестацијама или треба да обавља послове који су од изузетног значаја за Републику Србију (док манифестације и послови трају);
- 6) ако би услед смрти или тешке болести у домаћинству, односно услед елементарне непогоде домаћинство било доведено у тежак материјални или социјални положај његовим одласком на вежбу (док такво стање у домаћинству траје) (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 52).

Ако у месту у којем борави лице у резервном саставу влада заразна болест, вежба се том лицу одлаже док траје заразна болест. Затим, лицу у резервном саставу вежба се може, изузетно, одложити због неодложних потреба службе ако то затражи државни орган, привредно друштво, друго правно лице и предузетник код којег је то лице запослено (док таква потреба постоји). Док вежба која траје дуже од три дана може се регистрованом пољопривреднику и другом лицу које самостално обавља привредну делатност, одложити због неодложних радова, ако у његовом домаћинству нема другог члана способног за привређивање (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 52).

Активна резерва представља обучени резервни састав Војске Србије који се ангажује за попуну јединица Војске Србије и Министарства одбране, ради извршавања задатака у одређеном временском периоду и чија су права и дужности регулисана законом и закљученим уговором. Лица из активне резерве имају ратни распоред у командама, јединицама и установама Војске Србије и Министарства одбране са којима су склопили уговор о ангажовању у својству припадника активне резерве. Активна резерва се ангажује на задацима одржавања оперативне и функционалне способности, обучавања, ангажовања у мисијама и на другим задацима, у складу са закљученим уговором. Планским и интензивнијим обучавањем и кондицирањем припадника активне резерве обезбеђује се виши степен оспособљености у односу на лица из пасивне резерве, ради попуне команди, јединица и установа Војске Србије којима је одређен виши степен оперативне и функционалне способности. Такође, припадници активне резерве се позивају у току календарске године на редовно обучавање до 45 дана, на извршење припреме за мисије и задатке до три месеца и у мисије до шест месеци (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 54).

Пасивну резерву чине припадници резервног састава, који имају ратни распоред у командама, јединицама и установама Војске Србије, Министарству одбране, државним органима, цивилној заштити и другим снагама одбране. Припадници пасивне резерве се распоређују начелно по територијалном принципу, а ангажују се и за извршавање задатака пружања помоћи становништву и спасавању материјалних добара услед природних катастрофа и других несрећа. Они припадници пасивне резерве који су одслужили војни рок са оружјем позивају се на обучавање у току календарске године најдуже до 20 дана, а припадници резервног састава који нису одслужили војни рок са оружјем позивају се на оспособљавање за вршење војних обавеза у резервном саставу у току календарске године најдуже до 25 дана (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 54).

Подела резерве на активну и пасивну представља новину у одбрамбеном систему Републике Србије. Увођење активне резерве представља припрему за пуну професионализацију Војске Србије, где припадници активне резерве треба да Војсци Србије дају масован карактер и да се припреме за извршавање одређених дужности у оквиру мисија Војске Србије (Драгишић, 2011, стр. 302).

Попуна Војске Србије активном резервом се врши на основу јавно расписаног конкурса. Опште услове за службу у активној резерви прописује Влада на предлог министра одбране, док посебне услове одређује Министарство одбране на предлог Генералштаба Војске Србије, а прецизирају се приликом расписивања конкурса у зависности од потреба службе и одобреног плана. Припадник активне резерве може бити војни обвезник који испуњава прописане опште услове и посебне услове одређене конкурсом, а који се тичу војностручне оспособљености и степена стручне спреме, специјалности, усавршавања, медицинско-психолошке и физичке способности и безбедносних услова за ангажовање на формацијском месту за које се закључује уговор. Број и структуру лица (по чину, роду, служби, специјалности и јединицама) са којима се може закључити уговор о ангажовању у активној резерви за потребе команди, јединица и установа Војске Србије и војних јединица и војних установа Министарства одбране одобрава министар одбране за сваку календарску годину. Важно је истаћи да се са потребним бројем лица која испуњавају опште и посебне услове закључује уговор о активној резерви и појединачни уговори о извршавању конкретних задатака од значаја за одбрану или потребе Војске Србије (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 55).

Уговором о активној резерви се уређују услови, време, начин и послови за које се ангажују, права и обавезе за време извршавања стручних послова у Министарству одбране и војних дужности у Војсци Србије. Војни обвезник примљен у активну резерву закључује типски уговор са јединицом ранга бригаде или вишег о служењу у активној резерви. Уговор се закључује на период до две године и може се продужавати најдуже до године у којој лице пуни 45 (за војнике и подофицире), односно 55 (за офицере) година. Уговором се регулишу обостране обавезе, права и дужности. Битне елементе уговора прописује министар одбране, на основу предлога начелника Генералштаба Војске Србије (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 56).

Појединачне уговоре о ангажовању на извршавању конкретних мисија и задатака од значаја за одбрану и извршавање војних дужности закључују се на основу утврђених потреба Министарства одбране и Војске Србије. Генералштаб Војске Србије утврђује и води посебну евиденцију специјалности за које се могу ангажовати лица у активној резерви. Појединачан уговор се закључује у складу са условима утврђеним прописима о Војсци Србије и Уговором о ангажовању у активној резерви (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 57).

За време ангажовања, мимо редовног годишњег обучавања, војним обвезницима из активне резерве мирују права и обавезе из радног односа код послодавца, под условима прописаним одредбама Закона о раду. Са послодавцем ће министар одбране или лице које он овласти закључити уговор о пословној сарадњи на извршавању послова од значаја за одбрану у складу са законом (Драгишић, 2011, стр. 303).

Министарство одбране води посебну евиденцију закључених уговора о активној резерви и уговора о раду на одређено време закључених са изабраним лицима и уговора о пословној сарадњи са њиховим послодавцима. Због ангажовања у војној служби припаднику активне резерве не може престати радни однос, нити због тога може бити у неравноправном положају у односу на друга запослена лица у погледу остваривања права из радног односа (Драгишић, 2011, стр. 303).

За лица у резервном саставу, према потребама попуне Војске Србије и потребама цивилне заштите и других снага одбране, одређује се и саопштава ратни распоред у Војсци Србије и распоред у цивилној заштити и другим снагама одбране за време ванредног и ратног стања. Оним лицима у резервном саставу која су војни рок служила без оружја и у цивилној служби одређује се и саопштава распоред у цивилној заштити и другим снагама одбране. Подаци о ратном распореду су тајна. Лице у резервном саставу не може ступити у службу страних оружаних снага или заснивати било какав однос с тим

снагама, без претходног одобрења министра одбране (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 59).

Старешина војне јединице на положају команданта батаљона и старешина органа који је образовао јединицу цивилне заштите, захтев за позивање војних обвезника ради обучавања, војних вежби и извршавања мисија и задатака доставља територијалном органу Министарства одбране, најкасније 60 дана пре дана предвиђеног за јављање војних обвезника. Територијални орган код којег се војни обвезник води у евиденцији врши позивање војних обвезника након добијања сагласности од претпостављеног органа, а позиве војним обвезницима доставља најкасније 30 дана пре предвиђеног дана јављања војног обвезника. За мобилизацију и делимичну мобилизацију ради провере спремности за извршење мобилизације, у оквиру планираних вежби и контроле организовања припрема за одбрану, позивање војних обвезника врши се без временског ограничења (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 60).

3.6 Евиденција војних обвезника

У члану 71 Закона о војној, радној и материјалној обавези Републике Србије наводи се да о војним обвезницима Министарство одбране води јединствену евиденцију. Територијални органи воде посебне евиденције војних обвезника за време регрутне обавезе, обавезе служења војног рока и обавеза лица у резервном саставу, за територију за коју је образован.

Евиденција војних обвезника садржи:

- 1) презиме, име једног родитеља и име;
- 2) јединствени матични број грађана;
- 3) пол;
- 4) датум, место, општину и државу рођења;
- 5) пребивалиште и адресу становања;
- 6) школску спрему;
- 7) назив, адресу и матични број државног органа или правног лица код кога је војни обвезник запослен;
- 8) назив и шифру дужности, занимања, посебних знања и вештина;
- 9) податке о регрутовању, оцени способности за војну службу, роду односно служби и војноевиденционој специјалности;
- 10) податке о служењу војног рока и вршењу цивилне службе;
- 11) податке о ратном распореду, учешћу у рату, вежбама и мисијама;

- 12) податке о обучавању, оспособљавању и усавршавању за вршење војне и цивилне службе;
- 13) податке о произвођењу, унапређењу и одликовању;
- 14) податке о боравку војног обвезника у иностранству (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 71а).

О променама података на основу одлука надлежних органа и евиденција које се воде по службеној дужности као и пресудама суда које се односе на кривична дела против државних органа и Војске Србије, државни орган, односно надлежни суд извештавају територијални орган код којег се војни обвезник води у евиденцији, у року од 15 дана од дана настале промене и то:

- 1) о промени личног имена, о стицању и престанку држављанства Републике Србије – орган који је о томе донео правноснажно решење;
- 2) о покретању, обустави или прекиду кривичног поступка због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, о правноснажној осуди на казну малолетничког затвора, казну затвора или новчану казну, о правноснажно изреченој заводској васпитној мери или мерама безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој организацији и обавезног лечења алкохоличара и наркомана у здравственој или другој специјализованој организацији и о упућивању на издржавање казне малолетничког затвора или затвора – надлежни суд;
- 3) о казни затвора изреченој због прекршаја – орган који је казну изрекао;
- 4) о отпуштању са издржавања казне затвора или малолетничког затвора – орган, односно установа која је војног обвезника отпустила са издржавања казне (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 77).

Обавештење о смрти или проглашењу несталог војног обвезника за умрлог, орган који је извршио упис чињенице смрти у матичну књигу умрлих, доставља територијалном органу код којег се лице водило у евиденцији. Привредно друштво, правно лице или организација чијим се посредовањем војни обвезник запосли у иностранству или ангажује на радовима дужим од три месеца у иностранству, дужно је да обавести територијални орган у року од осам дана од дана одласка војног обвезника у иностранство. Такође, одсутност војног обвезника из пребивалишта, односно боравишта из непознатих разлога дуже од три месеца пријављује члан породице са којом је живео у заједничком домаћинству, а ако је живео одвојено од породице и био запослен – одговорно лице у државном органу и правном лицу које воде евиденцију запослених лица, односно лице

које самостално обавља делатност код кога је одсутни обвезник запослен. Треба напоменути да пријаву одсутности војног обвезника из непознатих разлога наведена лица дужна су да поднесу у року од осам дана по истеку рока од три месеца од дана његове одсутности (Закон о војној, радној и материјалној обавези, члан 77).

4. ПИТАЊЕ РЕГРУТОВАЊА МАЛОЛЕТНИКА У ОРУЖАНЕ СНАГЕ

Законодавна пракса регрутну обавезу везује за пунолетна лица. Међутим у појединим регионима света уочена је и нехумана пракса регрутовања малолетника у оружане снаге, односно ангажовања у борбеним дејствима. Неки подаци говоре да се у војним и полувојним снагама које су ратовале налазило чак око 200 000 деце млађе од 15 година. Само у току 1995. и 1996. године у тридесет оружаних сукоба било је ангажовано око 250 000 деце тог узраста, да би тај број у наредним годинама прерастао цифру од 300 000. Према неким истраживањима међународног комитета Црвеног крста, многа деца су у ове формације ушла налазећи мотив у великој мржњи према непријатељу, или у жељи да се идентификују са одраслим борцима, а да при томе нису била свесна какав ризик преузимају. Наравно да ово нису и једини разлози ове појаве, јер пракса показује да постоје и други мотиви, али и присилно регрутовање деце у оружане снаге (Вучинић, 2010, стр. 269).

С обзиром на то да је ова појава, делимично позната одавно, добила маха после доношења Женевских конвенција о заштити жртава рата из 1949. године, на инсистирање Међународног комитета Црвеног крста редактори Допунских протокала уз ове конвенције формулисали су један број правила како би обавезали државе чланице да не прибегавају оваквој пракси када се нађу као стране у сукобу или када постану поприште унутрашњег оружаног сукоба. Тако су, према правилима садржаним у Протоколу 1 из 1977. године, стране у сукобу обавезне да предузму све мере да деца која нису навршила 15 година не суделују директно у непријатељствима, односно да не буду регрутована у њихове оружане снаге. При регрутовању деце од 15 до 18 година предност се мора дати најстаријој (Вучинић, 2010, стр. 269-270).

На овај начин конципирана правила очигледно су представљала компромисно решење, јер се пошло од уверења како ће у будућим оружаним сукобима оваква нехумана пракса бити настављена и како је због тога илузорно очекивати да ће државе, а нарочито оне које су познате по оваквој пракси, стриктно поштовати забрану ако би се односила на сву децу. Због тога је утврђена граница од 15 година живота испод које није дозвољено

регрутовање и ангажовање у сукобу, а изнад које се препоручује да тим мерама буду обухваћена само деца која су ближа 18. години живота (Вучинић, 2010, стр. 270).

Међутим, у новије време су се појавиле и иницијативе за доношење нових правила о овој материји. Тако је у децембру 1995. године Савет делегата Међународног покрета Црвеног крста и Црвеног полумесеца усвојио план акције који укључује и ангажовање на изради правила о забрани регрутације и суделовања на било који начин у оружаним сукобима деце млађе од 18 година. Ову иницијативу је подржао и УНИЦЕФ, а у мају 2000. године усвојен је Допунски протокол о учешћу деце у оружаним сукобима, којим се државе чланице обавезују да учине све мере да особе које нису навршиле 18 година не буду подвргнуте регрутовању (Вучинић, 2010, стр. 271).

Статутом Међународног кривичног суда, усвојеним у Риму 1998. године, истиче се да је регрутовање или на било који други начин стављање у војну службу деце испод 15 година у националне оружане снаге или њихово коришћење за активно учествовање у борбама окарактерисано као ратни злочин за који је утврђена надлежност Суда. На овај начин се додатно радило на сузбијању ове појаве (Вучинић, 2010, стр. 272).

5. ПРИГОВОР САВЕСТИ

Када говоримо о војној обавези морамо се дотаћи приговора савести, којим се војном обвезнику даје за право да одбије да изврши војну обавезу. Морамо напоменути да се то пре свега односи на војни рок под оружјем, који се на овај начин може избећи, а обавеза извршити на други начин.

Војном обвезнику који из верских, моралних или других оправданих разлога савести жели војну обавезу да замени цивилном службом, омогућиће се служење у цивилној служби, под условима и на начин прописан посебним законом (Закон о одбрани, члан 48).

Извршавање цивилне службе обезбедиће се регруту који је оцењен способним за рад. Приговор савести може да изјави и војни обвезник у резервном саставу Војске Србије, и то након истека периода од четири године од дана завршетка служења војног рока са оружјем. Извршавање цивилне службе обезбеђује Министарство одбране преко територијалних органа образованих за извршавање послова војне, радне и материјалне обавезе (Закон о цивилној служби, члан 3).

Приговор савести, као правно призната могућност сваког војног обвезника да не носи и употребљава оружје, односно да не обавља службу у оружаним снагама, раније је сматрана верским правом припадника конфесија које забрањују употребу оружја, док се

данас сматра једним од основних људских права. Ово је формално потврђено у документима низа међународних организација, између осталих, и у важећим документима Уједињених нација. Тако, према ставовима изнетим у документима Комисије за људска права Уједињених нација истиче се да свако има право да одбије војну службу у складу са признатим правом на слободу мисли, савести и вере, у смислу члана 18 Универзалне декларације о људским правима и члана 18 Међународног пакта о грађанским и политичким правима (Драгишић, 2011, стр. 303).

Приговор савести заснива се на одбијању да се учествује у убијању или повређивању других људи. У садржинском смислу се под приговором савести најчешће подразумева одбијање да се служи војна обавеза. Међутим, постоје и други облици приговора савести, који су мање познати, јер углавном нису правно регулисани. У ширем смислу, приговор савести обухвата и одбијање да се ради у предузећима или производним погонима који су намењени оружаним снагама или су штетни за животну средину, као и одбијање плаћања дела пореза који је намењен војном буџету. Осим тога, приговор савести подразумева тзв. Цивилно служење војног рока, односно могућност да се војна обавеза изврши без ношења и употребе оружја (Драгишић, 2011, стр. 304).

ЗАКЉУЧАК

Развојем и побољшањем организације војске кроз историју и успостављањем професионализма место у систему одбране добија и војна обавеза. Видели смо у претходно изнесеном да војна обавеза није једина обавеза која се јавља у области одбране, и да учешће у одбрани земље обухвата још неке обавезе. Међутим, приметили смо да сложеност која одликује војну обавезу, и која је базирана на улози грађана, истиче њен положај и важност за систем одбране.

На војну обавезу се увек гледало као на нешто свето, нешто веома значајно, и управо се кроз ову обавезу огледа улога грађана у систему националне безбедности једне земље. С обзиром да смо истакли да грађани представљају важан, можемо рећи и основни, фактор безбедности сваке земље, извршавање војне обавезе јача и побољшава одбрамбену функцију земље.

У многим земљама обавезно служење војног рока је укинато и базирано је на добровољној основи. Такав је случај и са Републиком Србијом од 2011. године. Јасно је да обавезно служење војног рока изискује велика финансијска средства и са те стране свакако је боље смањити оптерећење буџета. Међутим, када се погледа из другог аспекта, исто тако нам је јасно да добро обучени и припремљени грађани представљају велику предност сваке земље у случају ванредног или ратног стања.

Дакле, у неким земљама постоји општа војна обавеза, која подразумева служење војног рока под оружјем, док је у другим општа војна обавеза укинута. У Републици Србији сваки грађанин сам одлучује и бира да ли ће извршити своју дужност у виду војне обавезе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вучинић, З. (2010). *Основи система одбране – правни аспекти*. Београд: Факултет безбедности.
2. Драгишић, З. (2011). *Систем националне безбедности Републике Србије*. Београд: Факултет безбедности.
3. Јефтић, З., Младеновић, М. и Роквић, В. (2014). *Основе цивилно-војних односа*. Београд: Факултет безбедности.
4. Кековић, З. и Димитријевић, И. (2017). *Системи безбедности*. Београд: Факултет безбедности.
5. Павловић, М. (2016). *Савремена политичка историја*. Београд: Институт за савремену историју.
6. Роквић, В. (2017). *Системи одбране*. Београд: Факултет безбедности.
7. Хантингтон, С. (2004). *Војник и држава – теорија и политика цивилно-војних односа*. Београд: Центар за студије Југоисточне Европе, Факултет политичких наука и Дипломатска академија.

Законска регулатива

1. Закон о војној, радној и материјалној обавези, *Службени гласник РС*, бр. 88/2009, 95/2010 и 36/2018.
2. Закон о Војсци Србије, *Службени гласник РС*, бр. 116/2007.
3. Закон о одбрани, *Службени гласник РС*, бр. 116/2007.
4. Закон о цивилној служби, *Службени гласник РС*, бр. 88/2009.
5. Стратегија националне безбедности Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 94/2019-13.
6. Стратегија одбране Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 94/2019-4.
7. Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

Интернет извори

1. <http://www.mod.gov.rs/lat/5513/vojna-obaveza-5513>
2. <http://www.va.mod.gov.rs/cms/view.php?id=2284>
3. <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>